

Zoia Tskhadaia
ზოია ცხადაია

On the Violent Cases of the Clichés of Socialist Realism
(Lado Asatiani, Ana Kalandadze)

სოცრეალიზმის კლიშეების ძალადობრივი ისტორიებიდან
(ლადო ასათიანი, ანა კალანდაძე)

An attempt, begun in the late 1920s to elaborate the so-called new creative method in Soviet literature, took shape in 1932-1934 as "socialist realism". The new ideologists tried to destroy the eternal values on the basis of the "principles of the party spirit in literature." The mandatory themes were Soviet patriotism, labor heroism, new heroes and their opposition to the heroes of the past...

Suffice it to mention the history of poetry collections by Lado Asatiani and Ana Kalandadze to illustrate what would happen to a book, the author, who did not promote political ideas.

Lado's published book (as lacking ideas) was cut out; for the same reason, the publication of Anna Kalandadze's first book was delayed for a long time.

Key words: Lado Asatiani, Ana Kalandadze, 40s, totalitarianism, socialist realism, ideological pressure

საკვანძო სიტყვები: ლადო ასათიანი, ანა კალანდაძე, 40-იანი წლები, ტოტალიტარიზმი, სოცრეალიზმი, იდეოლოგიური წნეხი

XX საუკუნის ქართული პოეზიის (ზოგადად – მწერლობის) ისტორიაში ერთგვარი დისონანსი შეაქვს 30-იან წლებს. ჩვენი მწერლობის საუკეთესო წარმომადგენლებმა ბევრი იბრძოლეს ქართული სულის თავისუფლებისა და პოეზიის გადასარჩენად. მიუხედავად 20-იან წლებში არსებული მრავალი ლიტერატურული დაჯგუფებისა, უმრავლესობის აზრით, ქართულ პოეზიას უნდა ევლო განახლების, ახალი სალექსო ფორმის ძიების, სალექსო კულტურის დახვეწის გზით. ევროპის კულტურას ნაზიარები პოეტები და პროზაიკოსები ახალი ხილვებით ამდიდრებდნენ ეროვნულ ლიტერატურას. სწორედ ამ დროს დაატყდა თავს იდეოლოგიის წნეხი მთელ კულტურულ სივრცეს, დიდი ძალისხმევა დასჭირდა თითოეულ ხელოვანს, რათა საკუთარი რწმენა არ დაეთმო. მათთვის მიუღებელი იყო საბჭოთა იდეოლოგიის პოზიცია, განსაკუთრებით ეროვნულ საკითხში და, რაც მთავარია, თავსმოხვეული რევოლუცია, რომელიც სისხლით შემოვიდა საქართველოში და „ერის ტანჯვის გამომხატველი“ (ა. აბაშელი) ახალი თარიღი შეჰმატა ჩვენს ისტორიას.

მიუხედავად ამკარა თუ ფარული წინააღმდეგობისა, 20-იანი წლების ბოლოს ტერორის უღმობელი კანონი ამოქმედდა და გზა გაეხსნა კონიუნქტურულ ლიტერატურას, ითრგუნებოდა თავისუფალი შემოქმედება. ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში 20-იანი წლების დამლევებიდან დაწყებული ცდა, საბჭოთა მწერლობის ე.წ. ახალი შემოქმედებითი მეთოდის შემუშავებისათვის, 1932-1934 წლებში გაფორმდა, როგორც „სოციალისტური რეალიზმი“¹ და იქცა საბჭოთა კულტურის და, მათ შორის, საბჭოთა მწერლობის ერთადერთ შემოქმედებით მეთოდად. 1932 წლის აპრილის² დადგენილება მოითხოვდა საბჭოთა მწერლების „ერთსულოვნებას“ და გამოდიოდა ე.წ. ჯგუფური

¹ მისი განსაკუთრებული მომთხოვნელობა გაგრძელდა 50-იანი წლების ბოლომდე.

² 1932 წლის აპრილში გამოქვეყნდა სკკპ დადგენილება პროლეტარულ მწერალთა ორგანიზაციის, როგორც ლიტერატურის განვითარებისათვის ხელისშემშლელის, დაშლის თაობაზე.

კარჩაკეტილობის წინააღმდეგ; შეიძლება ითქვას, არავინ დარჩენილა ხარკგაუღებელი. „ეპოქის ხმას“, იძულებით თუ ენთუზიაზმით, უერთდებოდნენ ახალ-ახალი მიძღვნილებით.

30-იანი წლების ქართული პოეზიისთვის განუყოფელ თემებად აქციეს საბჭოთა პარტიოტიზმი, შრომის ჰეროიკა, ახალი გმირები და მათი დაპირისპირება წარსულის გმირებთან, კოლექტივიზაციის თემა, ლექსები ლენინზე, სტალინზე, სერგო ორჯონიკიძეზე (ამ უკანასკნელის გარდაცვალების წელს მრავალი ლექსი მიემდგნა ამ ფაქტს)... შემდეგ ბერიაზე... პოეტური სიტყვა საგანგებოდ, ხელოვნურად დამტკბარი გახდა ასევე ხელოვნურ, არაგულწრფელ ქება-დიდებათა გამოსახატავად. ქართული ლიტერატურა, ქართული პოეზია, გარკვეულწილად, არაბუნებრივი გზით მიედინებოდა. სოციალისტური რეალიზმი თანამედროვე შემოქმედთა შინა სამყაროს ადეკვატურ სულიერ განწყობას ვერ წარმოაჩენდა...

საკავშირო ყრილობის (1934 წ.) შემდეგ პარტიოტიზმის „დამშვება“ პოეტებმა ქართული პოეზიის სასიკეთოდ გამოიყენეს და საქართველოს სახოტბო შედეგებზე შექმნეს, მაგრამ, იდეოლოგიური წნეხის შესაბამისად, გრძელდებოდა აზროვნების მკაცრი კონტროლი. დაუწერელ კანონად გამოცხადდა პოეტური კრებულებისათვის წამძღვარება რამდენიმე ლექსისა, რომლებიც შეეხებოდა ლენინს, სტალინს, პარტიას... იმის სანიმუშოდ, თუ რა ბედი ეწეოდა წიგნს, ავტორს, რომელიც თავის წილ ხარკს არ გაიღებდა პოლიტიკური იდეების პროპაგანდისათვის, საკმარისია ლადო ასათიანისა და ანა კალანდაძის ლექსების კრებულების ისტორია.

ფაქტების სიზუსტისათვის უნდა ითქვას, რომ, როგორც ყველა იმდროინდელმა ქართველმა პოეტმა (ზოგადად, საბჭოთა პოეტმა), ლადომაც „დათმო“ 1937 წელს, იმ უმძიმეს წელს, როცა დედა გადაუსახლეს. გაზ. „სტალინელში“ დაიბეჭდა მისი ბერიასადმი მიძღვნილი ლექსი, უშურველი ქება მშრომელთა „მოჭირნახულე“ კაცზე, რომელსაც „სტალინის მზე გადაფრქვეოდა“. ასე გამოუვიდა ერთ ტექსტებში ორი ტირანის ხოტბა, მაგრამ მოიძებნება კი ამ დროში საბჭოთა სივრცეში აქტიური შემოქმედი, ვინც ეს აიცდინა. იქნებ, სჯეროდა კიდეც, რასაც წერდა, ან – „ხალხის მტრის შვილი“ ხსნას ეძებდა. მან ძალიან მალე და საბოლოოდ უარი უთხრა კონიუნქტურულ იდეოლოგიას.

ლადო ასათიანის ლექსების პირველ კრებულად, არც ისე იშვიათად, მიიჩნევენ „წინაპრებს“, რომელიც განადგურდა. ფაქტობრივად კი ლადოს პირველი წიგნი 1940 წელს გამოიცა, სულ – 38 ლექსია შესული. „ძლიერ გაახარა პირველი წიგნის გამოსვლამ, – იხსენებს ნიკა აგიაშვილი. ყდის მხატვრობა ლადო ავალიანს ეკუთვნოდა. მოცისფრო ფონზე: თითქოს მოზარნიშებული ხევსურული ფარი და შიგ ჩაწერილი: „ლადო ასათიანი – ლექსები“ (აგიაშვილი, 1964, გვ. 254); ნიკა აგიაშვილი იხსენებს იმასაც, როგორ გადასცა მას ეს წიგნი ლადოს მეუღლემ, ანიკო ვაჩნაძემ: ლადო ჩემთან უბრად იყო, უბრალო რამეზე წავლაპარაკდით და ახლა ერთმანეთისთვის ხმის გაცემისა გვრცხვენოდაო... ლადოს წიგნში ლექსად ჩაუწერია მიძღვნის ტექსტი, რომელშიც საკმაოდ გასაგებად იკითხება მათი „წალაპარაკების“ მიზეზი. ცნობილია, რომ ლადო პრინციპულად ითხოვდა, ცენზურას მცირეოდენიც კი არ შეეცვალა მის ლექსებში. მაგალითისთვის – მეუღლეს, ანიკოს, აბასთუმნიდან უგზავნის ლექსებს (თარიღი უცნობია) და კატეგორიულად აფრთხილებს: „ანიკო, გენაცვალე, გიგზავნი ლექსებს (სულ 6 ლექსია)... მიეცი სიმონ ჩიქოვანს „მნათობისთვის“. უნდა დაიბეჭდოს აუცილებლად ასე – ექვსივე. წინააღმდეგ შემთხვევაში არ მინდა, თუ რამე შეიცვალა, თუნდაც ერთი სიტყვა, არც მაშინ არ მინდა. არაფერია აქ შესაცვლელი და არც სადაოა რამე... კიდეც გიმეორებ, თუ ასე დაიბეჭდება, თორემ არ მინდა, იცოდე... მაშინ გამოართვი“ (ასათიანი, 1986, გვ. 136-137). „რა ეშაკი მოუვიდა ამ „ერთცხე“ წიგნს, მაგან გამოჩინა ჭლექი“, – წერდა ასევე მეუღლეს 1941 წლის 10 მარტს... მოუვიდა ის, რომ იგი არ ემორჩილებოდა ეპოქის ე.წ. მოთხოვნებს, არ წერდა სოციალურ თემებზე, არ თმობდა ტექსტში რედაქტორ-გამომცემელთა ჩარევას. ხომ ეჭვგარეშეა, რომ ეს ჩარევა-ჩასწორებები ხელყოფა იქნებოდა იმ ჩინებული ლირიკისა, რომელმაც, საბედნიეროდ, ღირსეულად გამოაღწია იმ ურთულესი ეპოქიდან. ვფიქრობთ, ნიკა აგიაშვილი, როგორც უფროსი მეგობარი, ბეჭდვა-გამოცემის საქმეებში გამოცდილი და იმ სირთულეებში ჩახედული, ცდილობდა, ლადო ცოტა დათმობაზე წასულიყო. მის მძიმედ დაავადებულ სხეულს ხომ სასიკვდილო ზიანს აყენებდა

წინააღმდეგობები, რომელთა დაძლევა უწევდა. როგორც ირკვევა, პირველი წიგნის შემთხვევაში ლადოს პრინციპულობა საკმაოდ წარმატებით დასრულებულა. რამდენიმე ლექსში მაინც შეტანილია ცვლილება (შედარებისათვის გამოვიყენეთ ლადოს მომდევნო კრებულები). ლექსში „ჩემი სამშობლო“ მეხუთე სტროფის მეოთხე ტაეპი „ტკბილია, როგორც ურმული, ტკბილია, როგორც ჩონგური“ შეცვლილია: „დიდია, როგორც ლენინი, დიდია, როგორც სტალინი“ მერვე სტროფის ბოლო ორ ტაეპს დამატებული აქვს: „სამშობლო ჯულაშვილისა – შეუდრეკელი სარდალის“ (1936 წ.); ლექსში „ქართლის დედა“ ეძღვნება „ჯულაანთ კეკეს“, რომლის შვილი, „შემოქმედი განახლებულ საუკუნეთა“ „ბაქოელ ძმებთან, ბაილოვის ციხის საკანში, თავისუფლების მძლავრ სიმღერას აგუგუნებდა“. ნიკა აგიაშვილისადმი მიძღვნილი ლექსი „წარწერა წიგნზე“ (ნ. ა-ს) შესულია ლადოს შემდგომ კრებულებში:

შენ წინათ ცაში დაქროდი,
ესიტყვებოდი ვარსკვლავებს,
და დედამიწის წალკოტი
არარობად ჩასთვალე.
შენ მაშინ გულთამხილველად
მეტყობდი მშობლის კილოზე:
„ყრმაო, ყველაზე პირველად
სამშობლოსათვის ილოცე“.
შენ წინათ ცაში დაქროდი
და წმინდა სულებს თან ახლდი,
ახლა კი მიკვირს, იმგვარი
აგრე ვით დაჩაჩანაკდი?!
ცხოვრების ორომტრიალში,
უპირველესი ყოვლისა
შენ ხმა დაკარგე წინაპრის
მამაცი მეციხოვნისა!

მე გავაცოცხლე ხმა იგი
და მინდა ყურში ჩაგმახო:
„ადექ, მგლის მუხლი მაიბი,
რამ წაგახდინა, ყაზახო!
შენი პირველი ოცნების
და პირველ სიტყვის დამჯერემ,
სამშობლოსათვის ლოცვები
ამ ცისფერ წიგნში ჩავწერე.
თავათ დავუდექ თამადად
გარდასულ ხმათა ღრეობას
წაიკითხე და პაპათა
დაგიბრუნდება მხნეობა
1941 წ.

ეს გამარჯვების ხარება იყო უფროსი მეგობრისადმი, რომელსაც „მშობლის კილოზე“ თავად უსწავლებია ლადოსთვის ლოცვა „წინაპრთა ხმაზე“, მაგრამ „ცხოვრების ორომტრიალში“ მეციხოვნის ხმა დაუკარგავს. წინაპრთა ხმის „სიჭარბე“, შეიძლება ითქვას, სიცოცხლის ფასად დაუჯდა შემდეგ ლადო ასათიანს, როცა მისი მეორე წიგნის განადგურება ეუწყა იმ საბაბით, რა დროს წინაპრებიაო. გამარჯვების პირველ სიხარულს თავზარდამცემი ფაქტი მოჰყვა, „ერთი მართალი კაცის“ ცხოვრებას სასიცოცხლო მიწა გამოეცალა ფეხთქვეშ. ყველაფერი კი იქიდან დაიწყო, რომ 1942 წლის მიწურულს, საქართველოს კპ ცკ-ის დადგენილების შესაბამისად, მწერალთა გამგეობის პლენუმმა იმსჯელა ლიტერატურულ-მხატვრული პროდუქციის ხარისხის ამალღების შესახებ (მომხს. ი. აბაშიძე). პლენუმმა, ცკ-ის დავალებით, გამოყო სარედაქციო კომისია, რომელსაც ევალეზოდა გამომცემლობის მიერ წარმოდგენილ ყოველ განხილულ ნაწარმოებზე წერილობითი დასკვნის წარდგენა მისი გამოცემის მიზანშეწონილობის თაობაზე. საბოლოო გადაწყვეტილებას პრეზიდიუმი იღებდა. ამ სარედაქციო კომისიაში შედიოდნენ: ლეო ქიაჩელი (თავმჯდომარე), აკაკი გაწერელია, გიორგი ლეონიძე, ბესარიონ ჟღენტა, გერონტი ქიქოძე, ალექსანდრე ქუთათელი, დემნა შენგელაია, კომისიის მდივნობა დაევალა კლავდია დევდარიანს. 1942 წელს, ლადოს სიკვდილამდე ცოტა ხნით ადრე, ამ კომისიამ (იძულების წესით ალბათ) განიხილა გამომცემლობა „ვედერაციის“ მიერ გამოგზავნილი ლადო ასათიანის ლექსების კრებულ „წინაპრების“ დაბეჭდვის შესახებ სარედაქციო კომისიის დასკვნა და დაადგინა – „უარყოფილ იქნეს სარედაქციო კომისიის დასკვნა ლადო ასათიანის ლექსების წიგნის გამოცემის შესახებ: წიგნი არ გამოიცეს“ (კვერენჩხილამე, 1997,

გვ. 181). ამ დადგენილების თანახმად ლადოს წიგნის „წინაპრების“ მთელი ტირაჟი დაჭრეს (გარდა საავტორო ცალკებისა).

„წინაპრებში“ შესულია 11 ლექსი: „რა ქართველი ხარ“, „კრწანისის ყაყაჩოები“, „საქართველო იყო მათი საოცნებო სახელი“, „საქართველოში“, „ციხის სიზმარი“, „პირველი მჭედლები“, „ქართველი ოქროს მაძიებლები“, „მანანა ორბელიანის სურათი“, „ნადირობის შემდეგ“, „ასპინძა“ და „ბასიანის ბრძოლა“ (წიგნის რედაქტორი – რაჟდენ გვეტაძე (ცნობილი თავისი კეთლგანწყობილი ბუნებით კოლეგებისადმი, ახალი თაობისადმი)...

ეს ის დროა, როცა განსაკუთრებით პოეზიისგან, როგორც უფრო მობილურის, მოითხოვენ საბჭოთა მეომრების თავდადების წარმოჩენას, „სამშობლოსათვის, სტალინისათვის“ მოწოდების ემოციურ ხორცშესხმას და ა.შ. ამ შემთხვევაში ლადო ასათიანის „წინაპრები“ არ აღმოჩნდება ეპოქის მოთხოვნათა ადეკვატური. როგორც ჩანს, ლადოსთვის მოულოდნელი არ უნდა ყოფილიყო წინააღმდეგობა წიგნის გამოცემასთან დაკავშირებით (თემატურობის გამო) და ეპიგრაფად წარუმიძღვარებია ამონარიდი გაზ. „პრავდადან“: „ჩვენი სამშობლოს, ჩვენი ხალხის სიცოცხლის, ღირსებისა და თავისუფლებისათვის გააფთრებულ ბრძოლებში საბჭოთა მეომრებს ალაფროთოვანებენ ახლაც და მომავალშიც ვაჟკაცური სახეები ჩვენი დიდი წინაპრებისა“ („პრავდა 20/VIII-42). ეს იყო ერთგვარი რევერანსი თანამედროვეობის მოთხოვნილებებისადმი, პატარა ჯაჭვი მასთან იდეური შემხებლობისათვის... არც იმან უშველა, რომ პირველი ლექსი მამულისთვის თავდადების განწყობას გამოხატავდა:

რა ქართველი ხარ და რა ჭაბუკი,
თუ მამულს თავი არ ანაცვალე –
ეს აწვალბდა ცოტე დადიანს,
მეც ქართველი ვარ და ეს მაწვალებს.

„წინაპრები“ (2 500 ტირაჟით) დასაბეჭდად ხელმოწერილია 1942 წ. 12.X-ს. ე.ი. გამოიცა წლის ბოლოს. საქართველოს საჯარო ბიბლიოთეკის ინვენტარში ეს წიგნი ჩაწერილია 1943 წლის 15 იანვარს (ლადო ჯერ კიდევ ცოცხალია), მეორედ წიგნი საჯაროში ჩაწერილია 1943 წლის აგვისტოში (ლადოს გარდაცვალების შემდეგ) და ინახება დღემდე; რაც შეეხება პირველ წიგნს, „ლექსებს“, 4 ცალი ინახება საჯარო ბიბლიოთეკის სხვადასხვა ფონდში და 2 – ცალი ქუთაისში, დეპოზიტარიუმში.

ლადოს გარდაცვალების შემდეგ, 1944 წელს, საბლიტგამმა გამოსცა მისი პოეტური კრებული „ლექსები“ (55 ლექსი და 1 პოემა), სიმონ ჩიქოვანის წინასიტყვაობით. რა თქმა უნდა, ცენზურა უხერხულობას უქმნიდა ამ სიტყვების ავტორს, როცა წერდა: „მისი (ლადოს) ახალგაზრდული გატაცება საბჭოთა საქართველოს დასტრიალებდა. მისი წიგნი წინაპრების და დღევანდელი გმირების მოღვაწეობას ადიდებდა... ბელადი და მისი აღზრდილი ვაჟკაცები იტაცებდნენ პოეტის გულს და ახმთანებდნენ მას წრფელი სიმღერებით“... და იქვე: „ლადო ასათიანმა შეძლო მცირე ხნის განმავლობაში გამოემყდვენებინა ნამდვილი ლირიკული მღელვარება და უშუალოდ დაანახული პოეტური სამყარო. ქართულ სიტყვას იგი არტისტულად ფლობდა და ეროვნული იერი, ქართული კოლორიტი ამშვენებდა მის შემმართებელ ლექსებს“ (ჩიქოვანი, 1949 გვ. 6). ამ წიგნში შესულია ის ნამალადევი ტექსტები, რომლებიც პირველ წიგნში არ შეუტანიათ: „ბელადისადმი“, „ლენინის ტომი“ და „გენერალი ჟუკოვი“, „ქართველის დედა“, სათაური შეცვლილია „ბელადის დედით“ (მეტი „სიზუსტისათვის“)...

სოციალისტური რეალიზმის მკაცრი მოთხოვნების მსხვერპლი გახდა ახალგაზრდა ანა კალანდაძის ლექსები. მოულოდნელი და მეტად სასიხარულო იყო მწერალთა საზოგადოებისა და რიგითი მკითხველებისთვის მისი პოეზია.

1946 წლის 5 მაისს საქართველოს მწერალთა კავშირის დარბაზში ახალგაზრდა, უცნობმა, ჯერ კიდევ სტუდენტმა ქალმა (22 წლისამ), თავისი პირველი ლექსები წაიკითხა (მათ შორის მრავალი შემდეგ შედევრად იქნა აღიარებული). II მსოფლიო ომი ახალი დამთავრებული იყო და, გადა-

ტანილი ტკივილების ფონზე, განსაკუთრებული ენერგიით გაიჟღერა პოეტის გულწრფელმა და ღრმა პოეზიამ. ლექსები იმდენად შინაგანი თავისუფლებით იყო გამოთქმული, რომ თავად არც კი ეფიქრებოდა, თუ დაუბეჭდავდნენ: ომისა და ომისშემდგომი წლების საბჭოთა და, მათ შორის, ქართული პოეზია, ხომ მკაცრად იყო შეზღუდული დეკლარაციული, კონიუნქტურული სტილითა და თემატიკით, რაც საერთოდ არ ემთხვეოდა ანა კალანდაძის პოეტურ პათოსს. თუმცადა, პირველი პრეზენტაციიდან მალევე, ანასთავის მოულოდნელად, მისი რამდენიმე ლექსი გამოქვეყნდა ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (გაზეთი „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1946 წ., 14 ივნისი; ჟურნალი „მნათობი“, 1946, №4). პირველმა პუბლიკაციამ გარკვეული იმედები ჩაუსახა პოეტს: ეს კარგი დასაწყისი იყო, რომელსაც თითქოს მეტი წარმატება და სიახლე უნდა მოეტანა მისთვის, მაგრამ სულ მალე, იმავე 1946 წლის აგვისტოში, ტოტალიტარული საბჭოთა სისტემის მიერ ლიტერატურული რეპრესიების ახალი ტალღა დაიწყო. ჟურნალების – „ზვეზდასა“ და „ლენინგრადის“ წინააღმდეგ გაზ. „პრავდაში“ დაიბეჭდა წერილი¹, სსრკ კომპარტიის ცკ-ის 11 აგვისტოს დადგენილებით კი სასტიკად გაკიცხეს ანა ახმატოვა, მიხაილ ზოშჩენკო, ნიკოლოზ ტიხონოვი და სხვ. ანა ახმატოვას, გამორჩეულ რუს პოეტ ქალს, *მრუში* უწოდეს, ზოშჩენკოს – უპრინციპო, ტიხონოვი კი გაათავისუფლეს მწერალთა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარეობიდან. ცხადია, რომ არცერთ აღნიშნულ გადაწყვეტილებას არ ჰქონია ობიექტური, რეალური მიზეზი, გარდა ბოროტების იმპერიის სუბიექტური დამოკიდებულებისა თვისუფალი აზრისადმი. ეს იყო სისტემისთვის ჩვეული შიშის დანერგვის მორიგი მცდელობა. როგორც წესი, მწერლების რბევა-დაწიოკების გეგმა მოსკოვში მუშავდებოდა და შემდეგ ვრცელდებოდა ე.წ. „მოკავშირე“ რესპუბლიკებში. საქართველოს მწერალთა კავშირის პარტიულმა ორგანიზაციამ, ცხადია, უყურადღებოდ არ დატოვა „ცენტრიდან“ მიღებული სიგნალი და ადგილობრივი კამპანია გააჩაღა. 1946 წლის 5 სექტემბერს გაზ. „კომუნისტში“ დაიბეჭდა წერილი „ჟურნალი „მნათობი“ სერიოზულ გაუმჯობესებას საჭიროებს“, რომელშიც ანა კალანდაძის შესახებ ვკითხულობთ: ზოგიერთ ახალგაზრდა მწერალს აშკარად დაეტყო დეკადენტური, აპოლიტიკური მოტივებით გატაცება. ამის ყველაზე მკაფიო გამოხატულებას წარმოადგენს ანა კალანდაძის ლექსები... ახალგაზრდა ავტორს, როგორც ჩანს, აქვს საკმაოდ პოეტური ნიჭი, მაგრამ მას აკლია ჩამოყალიბებული ცოდნა ცხოვრებისა... არ ხელმძღვანელობს მოწინავე იდეებით, დეკადენტური მოტივების ტყვეობაშია მოქცეული...

1946 წლის გაზეთ „ლიტერატურა და ხელოვნებაში“ (4.X.№29) ქვეყნდება საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივნის, პეტრე შარიას, მოხსენება „ქართული საბჭოთა ლიტერატურის განვითარების გზები“, წაკითხული საქართველოს საბჭოთა მწერლების მესამე ყრილობაზე. მომხსენებელი საგანგებოდ აღნიშნავს: „აქ ერთ-ერთი ორატორი, მგონი ამხ. გაწერელია, სპეციალურად შეჩერდა დაამწყობი პოეტი ქალის, კალანდაძის, დადებით სუბიექტურ-მორალურ თვისებებზე... სრულიად გაუმართლებელია ის სენსაცია, რაც ამ ახალგაზრდის გარშემო შეიქმნა... სრულიად არ უარყოფ რა ნიჭს, რომელსაც იგი ამჟღავნებს ზოგიერთ თავის ლექსში, მე ვაცხადებ, რომ გაზვიადებულია მისი ორიგინალობაც და მისი შემოქმედებითი მიღწევებიც... მზრუნველობითი კრიტიკისა და მეგობრული რჩევის ნაცვლად თავბრუდამხვევი ხოტბა შეასხეს და მოუწონეს ისეთი ლექსებიც, რომლებიც არა მხოლოდ უიდეო და მისტიკურია, არამედ მხატვრულად და თვით ენობრივადაც მეტად სუსტია... მომხსენებელი ანა კალანდაძის „მაქებრებს“ მოუწოდებდა მეტად კრიტიკულები ყოფილიყვნენ ახალგაზრდა პოეტისადმი, რაც „ააცდენდა მას თავბრუდახვევას“ და „ნამდვილი პოეზიისკენ“ გაუკაფავდა გზას. „ნამდვილი პოეზია“ კი გულისხმობდა სოციალისტური რეალიზმის კლიშეებს მორგებულ, პოეზიისგან დაცლილ, გამოფიტულ პოეზიას. „დადგენილებამ“ ცხოველი გამოხმაურება ჰპოვა, „საყვედურის ტალღამ იმძლავრა“. კრიტიკას ვერ გადაურჩა ჩემი ერთი გამოუქვეყნებელი ლექსიც“ (გამოუქვეყნებელში იგულისხმება „ლოცულობს გველი“, რომელიც შეფასდა როგორც მისტიკური და დეკადენტური, არ შესულა

¹ საკავშირო კ.პ.(ბ) ცენტრალური კომიტეტის 1946 წლის 14 აგვისტოს დადგენილება, ჟურნალების: „ზვეზდასა“ და „ლენინგრადის“ შესახებ (დაიბეჭდა გაზეთ „პრავდაში“, 15 აგვისტოს).

პირველ კრებულშიც, ზ.ც.), – იხსენებს ანა კალანდაძე (ინტერვიუ ანა კალანდაძესთან, ესაუბრა კახა ჯამბურამ, ალმანახი „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1991, №3, გვ. 276, გამომცემლობა „მეცნიერება“). ანა კალანდაძის ლაღი და თავისუფალი სამყაროდან გამოსული ლირიკა ამიერიდან უნდა დამორჩილებოდა პარტიის პროგრამის გადაწყვეტილებათა სულისკვეთებას, ყოველდღიურობის მოთხოვნებს. ცენზურის დიქტატს, ერთხელ და სამუდამოდ დადგენილს... ანა კალანდაძემ უარი თქვა მორჩილებაზე და საერთოდ შეწყვიტა ლექსების გამოქვეყნებაცა და საჯარო კითხვაც! მხოლოდ შვიდი წლის შემდეგ, 1953 წელს იხილა ქართველმა მკითხველმა ანას პირველი კრებული, რაც პოსტსტალინური ლიბერალიზაციის, ე.წ. „დათბობის“ მაუწყებელი იყო.

ანა კალანდაძის პირველ წიგნს აშკარად ეტყობა კონიუნქტურული წნეხის, იდეოლოგიის ზეწოლის სასტიკი გავლენა. პოეტს არცერთი ლექსი არ გამოუქვეყნებია 1946 წლიდან წიგნის გამოცემამდე და უცებ ამ კრებულში ერთბაშად გამოჩნდა ოცამდე სახოტბო ლექსი, რაც, ადვილი წარმოსადგენია, რამდენად დამთრგუნველი და უსიამოვნო უნდა ყოფილიყო შინაგანი თავისუფლებით და ახალგაზრდული სილაღით (რითაც ის, ერთგვარად, ლაღო ასათიანის პოეტური ხმის ახალი სიცოცხლის გაგრძელებად კი შეიძლება წარმოვიდგინოთ) მოსული სრულიად ახალგაზრდა პოეტისთვის... სხვა შემთხვევაში, ალბათ, არც ღირდა ამ ტექსტების გახსენება, მაგრამ, როგორც ავადსახსენებელი დროის ძალადობრივი ისტორიის ანარეკლი, სათაურებს მაინც დავასახელებთ: „დიდება შენ, უხვო სინათლევ“ (1953) (იგულისხმებიან ლენინი, სტალინი და პარტია), „ჩვენ მივდიოდით სტალინის დროში“ (1946), „ქართველი მეომრების სიმღერა“ (1946), „ტყვია არ წავა ვიეტნამისკენ“ (1950), „მე ვხედავ ვლადიმერ ლენინს“ (1950), „ლენინი იესლებენში“ (1950), „ლენინის ქუდი“ (1951), „რაიხსტაგის კედელზე“ (ფიგურირებს სტალინი, „ფოლადის ხელი“, 1952), „გორიდან ვუსმენთ მოსკოვს“ (1952)... ანა კალანდაძეს, როგორც პოეტს, გამოჩენილ შემოქმედს, მთელი ცხოვრება მაინც მძიმე მოგონებად რჩებოდა ეს ყოველივე. ყოველივე ტოტალიტარული სისტემის შავბნელ ისტორიას ჩაბარდა, ხოლო ანა კალანდაძის პოეზია იმ საწყისიდან ბოლომდე დარჩა როგორც საუკუნის დიდებული პოეტი ქალის გამორჩეული ხმა. როგორც ანას ცხოვრებისა და შემოქმედების მკვლევარი საბა მეტრეველი წერს: „მისი სულიერი ამბოხი, უაღესად ინტიმური ლირიკით გამოვლენილი, აუქმებდა სოციალისტური რეალიზმის მხატვრულ მეთოდს, უპირისპირდებოდა გაბატონებულ დისკურსს და ანგრევდა იმპერიის ჯებირებს... უჩუმრად, მშვიდად, ქალური სინაზით, თავისდა უნებურად ანა კალანდაძემ ჯერ კიდევ ბელადის სიცოცხლეში დაიწყო პოლიტიკური პოსტმოდერნიზმის – სოციალისტური რეალიზმის დემონტაჟი“ (მეტრეველი, 2018, გვ. 143).

სიმბოლურია ისიც, რომ იმ მძიმე 1946 წელს, ლაღო ასათიანისა და ანა კალანდაძის სახელს კითხვის ნიშნისქვეშ აყენებს გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნებაში“ დაბეჭდილი კ. ზუმბულიძის წერილი: „ორჯერვე დავესწარი მხატვრული კითხვის სადამოს, რომელიც რესპუბლიკის სახალხო არტისტმა ს. ზაქარიაძემ მოაწყო ჯერ მარჯანიშვილის სახელობის თეატრსა და შემდეგ მწერალთა კავშირის კლუბში... მსახიობი თითქოს ცდილობს თავის სადამოებზე მსემენელს წარმოადგენა მისცეს როგორც კლასიკური, ისე თანამედროვე საბჭოთა პოეზიის შესახებ. ამ მიზნით ის კითხულობს, ერთის მხრივ, კლასიკოსების (ილია ჭავჭავაძე, ნ. ბარათაშვილი, აკაკი წერეთელი, ვაჟა-ფშაველა) ლექსებს, ხოლო თანამედროვეთაგან მას რატომღაც მხოლოდ ორი პოეტი აურჩევია – ლაღო ასათიანი და ანა კალანდაძე. გაუგებარია, რა პრინციპით ხელმძღვანელობდა მსახიობი, როცა ასეთ არჩევანს აკეთებდა“... ჩანს, სერგო ზაქარიაძისთვის, საზოგადოების უდიდესი ნაწილისთვის სრულიად ნათელი და გასაგები იყო ის „პრინციპი“, რითაც აირჩია მსახიობმა ეს ორი პოეტი, 30-იან-40-იანი წლების ორი უდავოდ გამორჩეული სახელი, რომლებიც დღემდე ამ ნიშნით რჩებიან XX საუკუნის ქართულ პოეზიაში.

ეს ორი შემთხვევა, ორი ჩინებული პოეტის მტკივნეული ისტორია, კონკრეტული ანარეკლია სოცრეალიზმის კლიშეების ალადობრივი ისტორიის პარადიგმებიდან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- აგიაშვილი, ნ. (1964). ჭაბუკები დაჩნენ მარად, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- ასათიანი ლ. (1986). რჩეული, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- კვერენჩილაძე, რ. (1998). საქართველოს მწერალთა კავშირი – 1917-1990. ჟურნ. „მნათობი“, №11-12. თბილისი.
- მეტრეველი, საბა (2018). ანა კალანდაძე და პოლიტიკური პოსტმოდერნიზმი, თბილისი: „მწიგნობარი“.
- შარია პ. (1946). ქართული საბჭოთა ლიტერატურის განვითარების გზები. გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, №29, 4.X.
- ჩიქოვანი ს. (1949). წიგნში ლადო ასათიანი, თბილისი: საბლიტგამი.
- ცხადაია ზ. (2006). XX საუკუნის ქართული ლირიკის ისტორიიდან, თბილისი: „მერანი“.
- ცხადაია ზ. (2007-2008). ანა კალანდაძე, სჯანი, 7, თბილისი.
- ჯამბურია კ. (1991). ინტერვიუ ანა კალანდაძესთან, აღმანახი „ლიტერატურა და ხელოვნება“, №3, თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“.

References:

- Agiashvili, N. (1964). Ch'abuk'ebi darchnen madar. [Young people appeared forever]. Tbilisi: „Soviet Georgia“.
- Asatiani L. (1986). Rcheuli. [Selections]. Tbilisi: „Soviet Georgia“.
- Chikovani S. (1949). Ts'ignshi Lado Asatiani. [In the book Lado Asatiani]. Tbilisi: Sablitgam.
- Jamburia K. (1991). Int'erviu Ana K'alandadzestan. [Interview with Ana Kalandadze]. Almanac „Literature and Art“, 3, Tbilisi: Publishing House "Metsnierba".
- K'verenchkhiladze, R. (1998). Sakartvelos mts'eralta k'avshiri – 1917-1990. [Writers Union of Georgia –1917-1990]. J. „Mnatobi“, 11-12. Tbilisi.
- Met'reveli, Saba (2018). Ana K'alandadze da p'olit'ik'uri p'ost'modernizmi. [Ana Kalandadze and political postmodernism]. Tbilisi: „Mtsignobari“.
- Sharia P. (1946). Kartuli sabch'ota lit'erat'uris ganvitarebis gzebi.[Ways of development of Georgian Soviet literature]. Newsp. „Literature and Ar“, 29, 4.X.
- Tskhadaia Z. (2006). XX sauk'unis kartuli lirik'is ist'oriidan. [From the History of Georgian Lyric of the 20th Century]. Tbilisi: „Merani“.
- Tskhadaia Z. (2007-2008). Ana K'alandadze. [Ana Kalandadze]. Sjani, 7, Tbilisi.